

การประเมินผลการดำเนินงานป้องกันควบคุม โรคไข้เลือดออกตามแนวทางโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ของโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช

สุธีระ ขนอม*
เพ็ญจันทร์ เศวตศรีสกุล**
จำนงค์ ธนะภพ**
สุรชาติ โกยดุลย์***

*นักศึกษาลัทธิศึกษาศาสตร์สาธารณสุข
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
**สำนักวิชาสหเวชศาสตร์และสาธารณสุขศาสตร์
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
**สำนักวิชาสหเวชศาสตร์และสาธารณสุขศาสตร์
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
***สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 11
จังหวัดนครศรีธรรมราช

Suteera Khanom*
Peeungjun Sweatsriskul**
Chamnong Thanapop**
Surachart Koyadun***

* Master of Public Health Program
Walailak University
** School of Allied Health Sciences
and Public health Walailak University
** School of Allied Health Sciences
and Public health
***The Office of Disease Prevention
and Control 11 Nakhon Si Thammarat Province

Abstract

This study aimed to evaluate processes and outcomes of dengue prevention and control project implemented in 2011 by primary schools according to the health-promoting school approach in Nakhon Si Thammarat province. Nine out of 128 primary schools were randomly selected from 1 of the 4 Primary Educational Service Areas in the province. The respondents included 57 teachers and support staff purposively recruited and 217 students and their leaders randomly selected. Face-to-face interviews and larval surveys for *Aedes aegypti* mosquitoes were carried out from October 2011 through March 2012.

The results showed that:⁽¹⁾ Basic environmental factors of the schools were appropriate for dengue prevention and control.⁽²⁾ In the implementation of the project in the schools, there was neither a committee nor a working group; the policy did not cover procedures; there were no plans; the supervision and monitoring/evaluation did not correspond with the guidelines and objectives of the project or the problems in each locality. However, the method of communicating the policy was appropriate and consistent with the way the students received the message about the project and activities.⁽³⁾ The project outputs were not as expected based on the strategy and policy; the *Aedes* larval indices in the

schools were more than zero; no innovations for dengue prevention and control were found; few students did eliminate the larvae in their houses; the schools had a good quality solid waste management system operated by local government organizations; the piped water supply system was fine; and the school administrators as well as students were satisfied with the activities and facilities within the schools. It is suggested that relevant health agencies should support the dengue prevention and control activities in schools so that school administrators would pay more attention in such efforts.

Keyword: Evaluate, Dengue Prevention and Control, Health promoting school

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงประเมินผลครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก ตามแนวทางโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนประถมศึกษา ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ปีการศึกษา 2554 ประชากรเป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช สุ่มตัวอย่างโดยการจับฉลาก ได้เขต 1 จาก 4 เขต สุ่มโรงเรียนโดยวิธีจับฉลาก 9 โรงเรียน จาก 128 โรงเรียน กลุ่มครูและบุคลากรเลือกแบบจำเพาะเจาะจง จำนวน 57 คน กลุ่มนักเรียนและแกนนำ สุ่มด้วยการจับฉลาก จำนวน 217 คน เก็บข้อมูลโดยวิธีสัมภาษณ์และสำรวจลูกน้ำยุงลายในโรงเรียน ระหว่างเดือนตุลาคม 2554 ถึงมีนาคม 2555

ผลการศึกษา พบว่า⁽¹⁾ ด้านปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการทุกโรงเรียนมีความเหมาะสมในการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียน⁽²⁾ ด้านกระบวนการดำเนินงานโรงเรียน ไม่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงาน การกำหนดนโยบายไม่ครอบคลุมแนวทาง ขาดการจัดทำแผน การนิเทศ ติดตามกำกับ ประเมินผลการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก ไม่ตรงตามแนวทาง และวัตถุประสงค์ของโครงการ รวมทั้งปัญหาของพื้นที่ แต่วิธีการถ่ายทอดนโยบายมีความเหมาะสมสอดคล้องกับช่องทางที่นักเรียนได้รับทราบโครงการและกิจกรรม⁽³⁾ ด้านผลผลิต ไม่ได้ผลที่คาดหวังตามยุทธศาสตร์และนโยบาย โดยดัชนีลูกน้ำยุงลายในทุกโรงเรียนมากกว่าศูนย์ ไม่มีนวัตกรรมในการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียน นักเรียนกำจัดลูกน้ำยุงลายที่บ้านน้อย ทั้งที่โรงเรียนมีระบบจัดการขยะโดยองค์รปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีคุณภาพ ระบบน้ำประปาไม่เป็นปัญหา ผู้บริหาร และนักเรียนมีความพึงพอใจในกิจกรรมและบรรยากาศภายในโรงเรียน ข้อเสนอแนะ หน่วยงานสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนกิจกรรมการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกเพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียนให้ความสนใจ และดำเนินการป้องกันโรคไข้เลือดออกในโรงเรียนให้มากขึ้น

บทนำ

โรคไข้เลือดออกเป็นปัญหาทางด้านสาธารณสุข ที่สำคัญของประเทศไทย เริ่มมีการระบาดต่อเนื่องทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา และมีการระบาดทั่วทุกภาคของประเทศไทย⁽¹⁾ ปี พ.ศ. 2553 ในภาคใต้จังหวัดนครศรีธรรมราช มีอัตราป่วยโรคไข้เลือดออก เป็นลำดับที่ 8 ของประเทศ และลำดับที่ 2 ของพื้นที่ภาคใต้ตอนบน และในปี พ.ศ. 2554 ก็ยังเป็นปัญหาของจังหวัด มีผู้ป่วยเกินกว่าค่าเป้าหมายที่จังหวัดนครศรีธรรมราชกำหนด มีผู้ป่วยสะสมตั้งแต่ 1 มกราคมถึง 14 กันยายน 529 ราย อัตราป่วย 34.81 ต่อประชากรแสนคน ผู้ป่วยตาย 1 ราย อัตราป่วยตาย ร้อยละ 0.19 อัตราตาย 0.07 ต่อประชากรแสนคน ผู้ป่วยส่วนใหญ่เป็นนักเรียน 327 ราย ร้อยละ 61.81 ของผู้ป่วยทั้งหมด⁽²⁾ เพื่อเป็นการเฝ้าระวัง ป้องกันควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุขจึงได้ให้โรงเรียนดำเนินการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกในโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพตามแนวทางที่องค์การอนามัยโลกเสนอแนวความคิด ในปี 2538⁽³⁾ ด้วยปัญหาโรคไข้เลือดออกที่มีการระบาดต่อเนื่องทุกปี และเป็นมากในกลุ่มเด็กวัยเรียน ปี พ.ศ. 2548 กระทรวงสาธารณสุข จึงร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการจัดทำโครงการฝึกพลังเยาวชนไทยด้านภัยไข้เลือดออก พัฒนาปรับปรุงจากกิจกรรมเดิมที่มีการรณรงค์ เฝ้าระวังป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกในโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพให้มีกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น เพื่อมุ่งเน้นการดำเนินงานในโรงเรียน บรรจุในเนื้อหาการเรียนการสอน เพื่อให้ นักเรียนมีบทบาท กระตุ้นเดือนชุมชน และร่วมกันกำจัดลูกน้ำยุงลาย ในโรงเรียนและชุมชน มีโรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรม และประสบผลสำเร็จเป็นจำนวนมาก⁽⁴⁾ จากการศึกษาประเมินประสิทธิผลของดวงพร ศรีสวัสดิ์ ในปี

พ.ศ. 2548 พบว่าโรงเรียนดำเนินการกิจกรรมการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกได้ประสิทธิผล⁽⁵⁾ ปี 2551 กระทรวงสาธารณสุขจึงให้นำกิจกรรมตามโครงการฝึกพลังเยาวชนไทยด้านภัยไข้เลือดออกไปบูรณาการกับโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพดั้งเดิม ทั้งแผนยุทธศาสตร์โรคไข้เลือดออกกระทรวงสาธารณสุข ปี 2554 ให้ควบคุมลูกน้ำในโรงเรียน และให้โรงเรียนมีค่า CI=0 ยุทธศาสตร์โรคไข้เลือดออกที่สำคัญเริ่มที่ลูกน้ำ มีแนวทางการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการควบคุมโรคไข้เลือดออก โดยให้ความสำคัญที่โรงเรียน มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียน ให้เป็นกิจกรรมหลัก ซึ่งโรงเรียนสามารถกระทำเพื่อช่วยป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกได้⁽¹⁾ จากการประเมินผลที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าการดำเนินงานโครงการตามแนวทางโดยเฉพาะช่วงที่มีโครงการฝึกพลังเยาวชนไทยด้านภัยไข้เลือดออก ดำเนินการ ระหว่างปี พ.ศ. 2547-2550 มีการศึกษาประเมินเฉพาะประสิทธิผล และจังหวัดนครศรีธรรมราชก็ยังไม่มีการประเมินกิจกรรมเฉพาะการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก มีแต่ประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในภาพรวม ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจ ทำการศึกษาประเมินผลในประเด็นกิจกรรมและโครงการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียน ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

วัตถุประสงค์การศึกษา เพื่อประเมินผลการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก ตามแนวทางโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนประถมศึกษา ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

วัสดุและวิธีการ

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยประเมินผลประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินผล CPO'S Model⁽⁶⁾
2. ประชากรศึกษา เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาที่มีการดำเนินงานกิจกรรมตามนโยบาย

ภายใต้โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ จังหวัด นครศรีธรรมราช และเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการ ดูแลดำเนินการ และบริหารจัดการตามนโยบาย โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งผู้ดำเนิน ตามกิจกรรมการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูอนามัย ครู ประจำชั้น ป.4-6 นักการ/ภารโรง เจ้าหน้าที่ธุรการ นักเรียนแกนนำสุขภาพ และนักเรียนชั้น ป. 4-6

3. กลุ่มตัวอย่าง สุ่มตัวอย่าง ชั้นที่ 1 จับ ฉลากเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัด นครศรีธรรมราช ได้เขต 1 จากทั้งหมด 4 เขต โรงเรียน 128 โรงเรียน จากทั้งหมด 582 โรงเรียน ชั้นที่ 2 สุ่มอย่างง่าย จับฉลากโดยแบ่งโรงเรียนเป็น ขนาด⁽⁷⁾ แต่ละขนาด จับฉลากขนาดละ 3 โรงเรียน จำนวน 9 โรงเรียน ชั้นที่ 3 ตัวอย่างที่เกี่ยวข้อง ในโรงเรียนเลือกแบบจำเพาะเจาะจงตามโรงเรียนที่ สุ่มได้ ได้แก่ ผู้บริหาร ครูอนามัย เจ้าหน้าที่ธุรการ นักการ/ภารโรง โรงเรียนละ 1 คน ครูประจำชั้น ป. 4-6 โรงเรียนละ 3 คน และนักเรียนแกนนำสุขภาพ โรงเรียนละ 5 คน สำหรับนักเรียนชั้น ป.4-6 สุ่มอย่าง ง่ายโดยจับฉลาก โรงเรียนละ 20 คน รวมทั้งหมด 288 คน

4. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เป็นแบบสัมภาษณ์เรื่อง การประเมินผลการ ดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกตาม แนวทางโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ของโรงเรียน ประถมศึกษา ในจังหวัดนครศรีธรรมราช สำหรับ ผู้บริหาร 1 ชุด, ครูอนามัย 1 ชุด, ครูประจำชั้น 1 ชุด, บุคลากร 1 ชุด นักเรียนแกนนำสุขภาพ 1 ชุด นักเรียนชั้น ป.4-6 จำนวน 1 ชุด สร้างแบบสัมภาษณ์ ให้สอดคล้องกับเนื้อหา และประยุกต์จากคู่มือการ ประเมินผลโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ผ่านการตรวจสอบ ความตรงของเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ และ

ทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.74 มีเนื้อหาการสัมภาษณ์ความคิดเห็นด้านปัจจัยพื้นฐานสภาวะแวดล้อมของโครงการ ประกอบด้วย ความจำเป็นที่ต้องมีการดำเนินการ ความสอดคล้อง ขององค์ประกอบของนโยบายโรงเรียนส่งเสริม สุขภาพต่อการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก การเอื้อของนโยบายต่อการป้องกันควบคุมโรค ไข้เลือดออก ด้านกระบวนการดำเนินงาน ประกอบด้วย⁽¹⁾ การวางแผน ได้แก่ การแต่งตั้งคณะกรรมการ / คณะทำงาน การกำหนดนโยบาย การทำแผน⁽²⁾ การจัดองค์กร ได้แก่ การมีคณะกรรมการ/คณะ ทำงาน มีคณะแกนนำนักเรียนด้านสุขภาพ⁽³⁾ การนำ หรือสั่งการ ได้แก่ การถ่ายทอดนโยบาย การกำหนด นโยบาย⁽⁴⁾ การควบคุม ได้แก่ การรายงานผล การ นิเทศ ติดตาม กำกับ ประเมินผลโครงการ ด้าน ผลผลิตมีเนื้อหาสัมภาษณ์ระบบประปา การจัดการ ขยะ ช่องทางรับรู้นโยบายของนักเรียน ความพึง พอใจต่อกิจกรรมการดำเนินงานของผู้บริหาร ความ พึงพอใจต่อกิจกรรมและบรรยากาศในโรงเรียนของ นักเรียน การกำจัดลูกน้ำยุงลายที่บ้านและชุมชนของ นักเรียน แบบสำรวจลูกน้ำยุงลาย ใช้แบบสำรวจของ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข

5. การรวบรวมข้อมูล และวิธีวิเคราะห์ จาก เอกสารของโรงเรียนที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ตาม กลุ่มตัวอย่าง ผู้สัมภาษณ์ผ่านการอบรม ทดลอง สัมภาษณ์จริง นำปัญหาจากการสัมภาษณ์มาปรับ แก่ สำรวจลูกน้ำยุงลายใช้แบบสำรวจลูกน้ำยุงลาย โดยเจ้าหน้าที่กฏวิทยาของศูนย์ควบคุมโรคติดต่อ นำ โดยแมลงที่ 11.2 จังหวัดนครศรีธรรมราช วิธี วิเคราะห์ใช้สถิติเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

1. ปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของ โครงการ เป็นการประเมินสภาวะแวดล้อม หรือ

บริบทของโครงการว่าเหมาะสมหรือไม่ โดยพิจารณาความจำเป็นต่อการดำเนินโครงการ ความเป็นไปได้ โอกาสในการจัดทำโครงการ ความพร้อม และทรัพยากรที่สามารถดำเนินโครงการได้ ในกลุ่มครู บุคลากร และนักเรียนแกนนำสุขภาพ

จากการศึกษา ครู บุคลากร และนักเรียนแกนนำสุขภาพคิดเห็นว่าโรงเรียนจำเป็นต้องมีการดำเนินการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก เพราะนักเรียนป่วยเป็นไข้เลือดออก (ร้อยละ 35.11) สิ่งแวดล้อมเหมาะสมต่อการเพาะพันธุ์ยุงพาหะ (ร้อยละ 28.72) และชุมชนรอบโรงเรียนมีผู้ป่วยโรคไข้เลือดออก (ร้อยละ 25.53) มีความคิดเห็นว่าการดำเนินงานเพื่อป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก และชุมชน (ร้อยละ 80.70) ครูและบุคลากรคิดเห็นว่าองค์ประกอบนโยบายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพมีความสอดคล้องต่อการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก ในโรงเรียนบางองค์ประกอบ (ร้อยละ 73.68) โดยเฉพาะด้านนโยบาย ของโรงเรียนสอดคล้องมากที่สุด (ร้อยละ 91.22) และผู้บริหารโรงเรียนคิดเห็นว่า โรงเรียนมีความพร้อม ของทรัพยากรด้านบุคลากรด้านวิชาการ ด้านนักเรียน สำหรับการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกมากที่สุด 7 โรงเรียน

ไม่มีความพร้อมงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ 5 โรงเรียน

2. ด้านกระบวนการดำเนินงานในองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก เป็นการประเมินว่ากิจกรรมตรงตามวัตถุประสงค์ และมีการจัดลำดับเหมาะสมต่อกันเพียงใด

จากการศึกษา โรงเรียนแต่งตั้งคณะกรรมการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพทั้ง 9 โรงเรียน มีคณะทำงานเฉพาะโรคไข้เลือดออก 1 โรงเรียน กำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก 4 โรงเรียน ถ่ายทอดนโยบายด้วยวิธีแจ้งในที่ประชุมครู/ นักเรียน 9 โรงเรียน ร่องลงมาประกาศหน้าเสาธง ติดป้ายประกาศ และพิมพ์คู่มือ/วารสารเอกสารแจก 8, 6 และ 4 โรงเรียนตามลำดับ จัดทำแผนงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก และมีเอกสารหลักฐานอ้างอิง 1 โรงเรียน จัดตั้งนักเรียนแกนนำสุขภาพ ไม่มีการนิเทศ ติดตาม และควบคุมกำกับการทำงาน 8 โรงเรียน จัดทำแผนเพียง 1 โรงเรียน ไม่มีการติดตาม และควบคุมกำกับการดำเนินงานกิจกรรมป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก ผู้บริหารไม่ได้ประเมินผลกิจกรรมทุกโรงเรียน (ตารางที่ 1, 2)

ตารางที่ 1: กระบวนการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียน
จังหวัดนครศรีธรรมราช ปี 2554

กระบวนการดำเนินงานของโรงเรียน	มี	ไม่มี	รวม
- แต่งตั้งคณะกรรมการ/คณะทำงาน	1	8	9
- กำหนดนโยบาย	4	5	9
- ถ่ายทอดนโยบาย			
(1) แจ้งในที่ประชุมครู/ นักเรียน	9	0	9
(2) ประกาศหน้าเสาธง	8	1	9
(3) ติดป้ายประกาศ	6	2	9
(4) พิมพ์คู่มือ/วารสารเอกสารแจก	4	4	9
- จัดทำแผนงาน มีเอกสารอ้างอิง	1	8	9

กระบวนการดำเนินงานของโรงเรียน	มี	ไม่มี	รวม
- จัดตั้งนักเรียนแกนนำสุขภาพ	9	0	9
- การนิเทศ ติดตาม และควบคุมกำกับ	0	9	9
- ประเมินผลกิจกรรม	0	9	9

ตารางที่ 2: วิธีการถ่ายทอดนโยบายการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียน จำแนกตามลำดับการดำเนินการ จังหวัดนครศรีธรรมราช ปี 2554

วิธีการถ่ายทอดนโยบาย	ลำดับการถ่ายทอด			รวม
	1	2	3	
- แจ้งในที่ประชุมครู/ นักเรียน	5	3	1	9
- ประกาศหน้าเสาธง	1	4	3	8
- ป้ายประกาศ	2	1	3	6
- พิมพ์คู่มือ/วารสารเอกสารแจก	1	1	2	4

3. ผลผลิต เป็นผลที่ได้รับจากการกระทำตามกิจกรรม

จากการศึกษา นักเรียนรับทราบนโยบายผ่านช่องทางการประกาศหน้าเสาธงมากที่สุด (ร้อยละ 75.58) นักเรียนชั้น ป.4-6 รับทราบนโยบายผ่านช่องทางการประกาศหน้าเสาธง (ร้อยละ 91.11) นักเรียนแกนนำสุขภาพผ่านช่องทางการแจ้งในที่ประชุมครู นักเรียน (ร้อยละ 81.08) (ตารางที่ 3) นักเรียนชั้น ป.4-6 ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการสำรวจและกำจัดลูกน้ำยุงลายในโรงเรียน ชุมชน

(ร้อยละ 67.78) มีส่วนร่วมในกิจกรรมการร่วมรณรงค์ในหมู่บ้าน และร่วมกำจัดลูกน้ำยุงลายในชุมชน (ร้อยละ 26.67) (ตารางที่ 4) ทุกโรงเรียนไม่มีนวัตกรรมการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก นักเรียนเป็นสมาชิกชมรมมือปราบน้อยตามรอยลูกน้ำ (ร้อยละ 14.44) ระบบการจัดการขยะของโรงเรียนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะดำเนินการเก็บขยะในโรงเรียนทุก 1-7 วัน ระบบน้ำประปาของโรงเรียนไม่ต้องสำรองน้ำไว้ใช้มากที่สุด 8 โรงเรียนโรงเรียนทุกโรงเรียนจะมีค่าดัชนีลูกน้ำยุงลายมากกว่าศูนย์ (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 3: ช่องทางรับทราบนโยบายการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกของนักเรียน จำแนกตามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียน จังหวัดนครศรีธรรมราช ปี 2554

ช่องทางที่รับทราบ	กลุ่มนักเรียน				รวม (n=217)	
	นักเรียนชั้น ป.4-6 (n=180)		นักเรียนแกนนำสุขภาพ (n=37)			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- ประกาศหน้าเสาธง	164	91.11	0	0.00	164	75.58
- ครูประจำชั้นแจ้งให้ทราบ	150	83.33	0	0.00	150	69.12
- ป้ายประกาศ	39	21.67	18	48.67	57	26.28
- คู่มือ/ วารสารเอกสาร	26	14.44	8	21.62	34	15.67
- แจ้งในที่ประชุมครู/ นักเรียน	20	11.11	30	81.08	50	23.04

ตารางที่ 4: การร่วมกิจกรรมการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกในชุมชนของนักเรียนชั้น ป.4-6
จำแนกตามขนาดโรงเรียน จังหวัดนครศรีธรรมราช ปี 2554 (n=180)

การร่วมกิจกรรมในชุมชน	ขนาดโรงเรียน						รวม	
	ขนาดเล็ก		ขนาดกลาง		ขนาดใหญ่			
- ร่วมกิจกรรมควบคุมโรค ไข้เลือดออกในชุมชน	17	28.33	13	21.67	18	30.00	48	26.67
- ไม่รวมกิจกรรม	43	71.67	47	78.33	42	70.00	122	67.78
รวม	60	100.00	60	100.00	60	100.00	180	100.00

ตารางที่ 5: ค่าดัชนีลูกน้ำยุงลายในภาชนะของโรงเรียน จำแนกตามขนาดโรงเรียน
จังหวัดนครศรีธรรมราช ข้อมูลสำรวจ ณ เดือนมกราคม พ.ศ. 2555

โรงเรียน	ขนาดโรงเรียน								
	ขนาดเล็ก			ขนาดกลาง			ขนาดใหญ่		
	ภาชนะ สำรวจ	พบลูกน้ำ	CI*	ภาชนะ สำรวจ	พบลูกน้ำ	CI	ภาชนะ สำรวจ	พบลูกน้ำ	CI
1	15	1	6.67	15	1	6.67	22	5	22.73
2	15	2	13.33	38	2	7.89	31	6	19.35
3	13	4	30.77	38	3	7.89	16	2	12.50

*CI=จำนวนภาชนะที่สำรวจพบลูกน้ำ/ จำนวนภาชนะที่สำรวจทั้งหมด) X 100
มาตรฐานที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด เท่ากับ 0

นักเรียนมีกำจัดลูกน้ำยุงลายที่บ้าน (ร้อยละ 26.61) ผู้บริหารในโรงเรียนมีความพึงพอใจในกิจกรรมการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับปานกลาง นักเรียนมีความพึงพอใจมากที่สุดระดับปานกลางประเด็นบริเวณโรงเรียนสะอาด ไม่มี

ขยะให้เห็น (ร้อยละ 80.00) รองลงมาพึงพอใจระดับมากประเด็นนักเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครู (ร้อยละ 77.78) ครูลงโทษนักเรียนอย่างมีเหตุผล (ร้อยละ 72.78) และไม่พอใจประเด็นบริเวณโรงเรียนมีแหล่งเพาะพันธุ์ของยุง (ร้อยละ 26.67) (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6: ความพึงพอใจของนักเรียนในกิจกรรมการดำเนินงานและบรรยากาศภายในโรงเรียน
จำแนกตามระดับมาก ปานกลาง น้อย จังหวัดนครศรีธรรมราช ปี 2554 (n=180)

ประเด็นความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ					
	มาก		ปานกลาง		น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- ครูรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน	97	53.89	76	42.22	7	3.89
- ครูให้โอกาสนักเรียนตัดสินใจในเรื่องต่างๆของโรงเรียน	84	46.67	73	40.56	23	12.78
- นักเรียนมีความรักใคร่ปรองดอง	73	40.56	87	48.33	20	11.11

ประเด็นความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ					
	มาก		ปานกลาง		น้อย	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
- นักเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครู	140 ^b	77.78	37	20.56	3	1.67
- ครูลงโทษนักเรียนอย่างมีเหตุผล	131 ^c	72.78	45	25.00	4	2.22
- สภาพแวดล้อมของโรงเรียนร่มรื่นน่าอยู่	117	65.00	61	33.89	2	1.11
- บริเวณโรงเรียนสะอาด ไม่มีขยะให้เห็น	21	11.67	144 ^a	80.00	15	8.33
- ห้องน้ำของโรงเรียนสะอาด น่าใช้	51	28.33	102	56.67	27	15.00
- บริเวณโรงเรียนไม่มีแหล่งเพาะพันธุ์ของยุง	34	18.89	98	54.44	48 ^d	26.67
- โรงเรียนมีอากาศบริสุทธิ์ ไม่มีปัญหา กลิ่นเหม็นรบกวน	79	43.89	92	51.11	9	5.00

^aพึงพอใจอันดับ 1 ^bพึงพอใจอันดับ 2 ^cพึงพอใจในอันดับ 3 ^dพึงพอใจน้อย (ไม่พอใจ) อันดับ 1

วิจารณ์

ด้านปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของนโยบายการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกมีความเหมาะสมในการที่จะดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียน ทั้งการให้ความสำคัญ ความสอดคล้องขององค์ประกอบนโยบาย นโยบายเอื้อต่อกิจกรรมการดำเนินงาน และความพร้อมของทรัพยากรถึงแม้จะไม่พร้อมในงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์บางโรงเรียนต่างจากที่ ประภัสสร บุญทอง และคณะศึกษารูปแบบการพัฒนาศักยภาพโรงเรียนและนักเรียนแกนนำสุขภาพระดับประถมศึกษาในการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกในพื้นที่ภาคใต้ตอนบน ปี 2552⁽⁶⁾ ที่พบว่า โรงเรียนในพื้นที่ภาคใต้ตอนบนส่วนใหญ่จะมีความพร้อมในด้านงบประมาณและสื่อการเรียนสอนในการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก เนื่องจากจากปีงบประมาณ 2551-2552 มีการสนับสนุนงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์เพื่อป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกที่กำลังระบาด โรงเรียนจึงมีความพร้อม แต่หลังจากนั้น 2-3 ปีการระบาดของโรคลดลง การสนับสนุนจึงน้อยลง จึงทำให้โรงเรียนขาดความพร้อมด้านนี้

ด้านกระบวนการดำเนินงานโรงเรียน ไม่แต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงาน (8 ใน 9 โรงเรียน) กำหนดนโยบายและจัดทำแผนไม่เหมาะสม ไม่สอดคล้องกับแนวทางและปัญหาของพื้นที่ โดยในกระบวนการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลต้องเข้ามาร่วมวิเคราะห์ปัญหา วางแผนกับโรงเรียนปัญหานี้เนื่องมาจากหน่วยงานสาธารณสุขมีภารกิจที่มากจนไม่ได้ร่วม ทำให้โรงเรียนไม่ให้ความสำคัญกับโรคไข้เลือดออกมากกว่างานด้านสุขภาพอื่นๆ ที่มีการประสานงานกับโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง เช่น งานทันตสาธารณสุข โรงเรียนที่มีโรงพยาบาลชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบหลัก และโรงเรียนไม่เข้าใจโครงสร้างและระบบงานของสาธารณสุขทำให้เป็นปัญหาในการดำเนินงาน ส่วนการนิเทศ ติดตามกำกับ และประเมินผลโรงเรียนไม่ได้ดำเนินการเพราะสำนักงานพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดมีการติดตามน้อย ผู้บริหารโรงเรียนมีภารกิจมากจึงไม่ได้ดำเนินการ วิธีถ่ายทอดโครงการ นโยบายของโรงเรียนเหมาะสมกับช่องทาง การรับรู้ของนักเรียน

ด้านผลผลิตไม่ได้ผลที่คาดหวังตามยุทธศาสตร์และนโยบาย โดยดัชนีลูกน้ำยุงลายในโรงเรียนมากกว่าศูนย์ ไม่มีนวัตกรรมในการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียน นักเรียนกำจัดลูกน้ำยุงลายที่บ้านน้อย ต่างจาก ตวงพร ศรีสวัสดิ์ และคณะ ศึกษาประสิทธิผลโครงการเยาวชนไทยต้านภัยไข้เลือดออก ปี 2548(5) พบว่า หลังจากเริ่มดำเนินโครงการในปี พ.ศ. 2546 จนถึงปี พ.ศ. 2548 นักเรียนส่วนใหญ่ในระดับประถมศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมกำจัดลูกน้ำยุงลายร้อยละ 95.1 ประกอบด้วย การอบรม จัดสัปดาห์ณรงค์ การกำจัดลูกน้ำยุงลายดำเนินการทั้งที่บ้าน ชุมชนและโรงเรียน โดยดำเนินการที่บ้านสูงสุดร้อยละ 93 อาจเนื่องมาจากเป็นช่วงแรกของนโยบายที่ให้ความสำคัญกับโครงการดังกล่าวทำให้โรงเรียนมีกิจกรรมมาก แต่ปี พ.ศ. 2554 โครงการเยาวชนไทยต้านภัยไข้เลือดออก บูรณาการร่วมกับโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพและช่วงเวลาผ่านมานานหลายปีทำให้ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงานจึงทำให้มีกิจกรรมน้อย ทั้งนี้โรงเรียนมีระบบจัดการขยะที่มีคุณภาพ ระบบน้ำประปาไม่เป็นปัญหา ผู้บริหารมีความพึงพอใจ และนักเรียนมีความพึงพอใจ

ข้อเสนอแนะ

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สาธารณสุขอำเภอ สำนักงานป้องกันควบคุมโรคควรสนับสนุนกิจกรรม ความรู้ วัสดุอุปกรณ์การป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกให้โรงเรียนเพื่อโรงเรียนจะได้ใช้ในการดำเนินงานอย่างเต็มที่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลควรร่วมวางแผนและร่วมสอนเรื่องโรคไข้เลือดออกในวิชาสุขศึกษาอย่างน้อยภาคการศึกษาละ 1 ครั้ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดควรจัดประชุมผู้บริหารโรงเรียนเพื่อสร้างความเข้าใจในนโยบาย ปัญหา เพื่อที่จะได้ดำเนินการตามกระบวนการของโครงการอย่างครบถ้วนและได้ประสิทธิผล

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ดร.วันสรุา เขาวรรณนิยม ดร.ศศิธร ธนะภพ ที่ให้คำปรึกษา แนะนำเพื่อให้งานวิจัยมีคุณภาพประโยชน์ต่อการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกในโรงเรียน นายแพทย์ภานุมาศ ญาณเวทย์สกุล ผู้อำนวยการสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 11 จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่อนุญาตให้วิจัย ให้คำปรึกษา ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช เขต 1 ผู้อำนวยการโรงเรียนที่ทำการศึกษาทุกท่าน หัวหน้าและเจ้าหน้าที่ศูนย์ควบคุมโรคติดต่อฯ โดยแมลงทุกท่าน

เอกสารอ้างอิง

1. สำนักงานควบคุมโรคไข้เลือดออก กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข. โรคไข้เลือดออกฉบับประเภชกรม. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์เกษตรกรแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ. 2544; 123-125.
2. กลุ่มพัฒนายุทธศาสตร์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครศรีธรรมราช. สรุปรายงานโรคไข้เลือดออก ปี 2554. 2554; 1-2.
3. สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย. คู่มือการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย. [เข้าถึงเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2554]. เข้าถึงได้จาก: <http://hps.anamai.moph.go.th/idea.htm>
4. กลุ่มโรคไข้เลือดออก สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง กรมควบคุมโรค. โครงการฝึกพลังเยาวชนไทยต้านภัยไข้เลือดออก ปี 2548. [เข้าถึงเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2555]. เข้าถึงได้จาก: <http://dhf.ddc.moph.go.th/project/project48.doc>
5. ตวงพร ศรีสวัสดิ์และคณะ. ประสิทธิผลโครงการเยาวชนไทยต้านภัยไข้เลือดออก ปี 2548. [เข้าถึงเมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2555]. เข้าถึงได้จาก: http://www.kmddc.go.th/Library/research/research_adult.doc
6. เขาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี. การประเมินโครงการ แนวคิดและแนวปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 7. สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2553. 305-317.
7. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ เขต 1. การแบ่งขนาดโรงเรียน. [เข้าถึงเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2555]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.sisaketedu1.go.th/nineboard/view.php?id=604>
8. ประภัศสร คำแป้น และคณะ. รูปแบบการพัฒนาศักยภาพโรงเรียนและนักเรียนแกนนำสุขภาพระดับประถมศึกษาในการดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออก พื้นที่ภาคใต้ตอนบน. รายงานศึกษาวิจัย สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 11 จังหวัดนครศรีธรรมราช 2552.